

MEDEDEELING VAN HET BESTUUR**NIEUWE LEDEN**

Ten vervolge op de opgave in het vorig nummer deelt het Bestuur mede dat met ingang van 1 Januari 1922 nog tot het Genootschap zijn toegetreden:

als donateurs : mr. J. Deking Dura, Nico van Gelder, A. G. Huisken, mr. Chr. Vermeer en J. H. van Vloodorp;

0. als gewone leden : mr. J. H. de Bas, L. H. Bours Lzn., N. Bühning, dr. Paul Cronheim, F. Schmidt Degener, mej. B. E. A. Dieperink, prof. dr. H. Fryda, C. A. Groenendijk, prof. dr. A. W. de Groot, mr. W. H. L. Haitink, Charles A. Ide, F. A. Landsman, P. van Ouwerkerk, dr. L. A. M. Riemens, dr. A. Sternheim en mevr. W. de Veer-de Lange.

DANIEL STALPAERT

Tot de bijna vergeten Amsterdammers uit de zeventiende eeuw behoort o.i. ten onrechte Daniël Stalpaert (of Stalpart en in stedelijke rekeningen ook wel Stalpert). Hij werd vermoedelijk in 1615 te Amsterdam geboren, en schijnt aanvankelijk de schilderkunst te hebben beoefend. Als hij in 1639 huwt met Margriete Fransen, wordt hij kunstschilder genoemd.

In 1648 wordt Stalpaert door de amsterdamsche Vroedschap tot stads-architect benoemd, met het oog op den bouw van het nieuwe stadhuis, waarbij hij, met Syman Bosboom en Willem de Keyser onder oppertoezicht van Jacob van Campen, de leiding had en als zoodanig hij van 1 Augustus van dat jaar af in functie was op een bezoldiging van f 1600 's jaars, plus 30 gulden mantelgeld, of, zooals wij zouden zeggen : vergoeding voor kleedij.

Dat hij een bekwaam architect was, valt op te maken uit de omstandigheid, dat hij van 1648-1657 blijkbaar ten genoegen van den ontwerper, bij den bouw van het stadhuis de leiding had van een groot gedeelte van den arbeid.

In 1662 wordt hij, met den ingenieur Couk, aangewezen om Cornelis Dankerts bij het ontwerpen van een plan tot rooijng van grachten en straten in de nieuwe uitlegging behulpzaam te zijn. Het schijnt, dat Stalpaert zich vooral verdienstelijk gemaakt heeft door het teekenen van een plan (groot 1,22 bij 1,60 el) voor dat doel. Althans bij resolutie van Burgemeesteren van 31 Januari 1663 wordt hem een gratificatie van 100 ducaten voor zijn arbeid verleend.

Stalpaert was echter geenszins tevreden met deze gratificatie, daar hij oordeelde, dat daarmee wel zijn werkzaamheden bij het afbakenen van grachten en straten was gehonoreerd, maar voor het teekenen van „die caerte self” niets werd vergoed. Een verzoek in dien geest door hem gedaan aan Burgemeesteren, werd echter van de hand gewezen (29 Januari 1664).

Het jaar van zijn overlijden is mij niet bekend. Gewoonlijk wordt 1664 of 1665 als zoodanig vermeld. Aangezien evenwel in 1669 met den bouw der Oosterkerk werd begonnen naar plannen van zijn hand, zal zijn dood wel vrij wat later te stellen zijn. Weissman vermeldt dat hij in 1670 om verhooging zijner jaarwedde verzoekt, hetgeen werd toegestaan. In **1682**, was het ambt van stads-architect onvervuld, doch zooals Kroon opmerkt, de mogelijkheid bestaat, dat dit slechts een officieele bevestiging heteekent van een reeds eerder practisch ingevoerden maatregel, daar blijkt, dat in **1680** het ambt was „gemortificeerd”.

Werken van Stalpaert te Amsterdam uitgevoerd :

Het Lands-Zeemagazijn, gebouwd in 1656-1657. De eerste steen werd gelegd in Maart **1656**. Dit wordt als zijn beste zelfstandige werk beschouwd.

Het Prinsenhof, gebouwd in **1661**.

De Leidsche-, Muider-, Utrechtsche- en Weesperpoorten, allen ontstaan bij de vergrooting van 1663, worden aan hem toegeschreven.

De Oosterkerk (de eerste steen werd gelegd 4 October 1669).

De Nieuwe Hoogduitsche Synagoge 1670-1671.

De Portugeesche Synagoge 1670-1675.

Over het particuliere leven van Stalpaert hangt een dichte sluier. Hoe hij er toe kwam het schilderspalet voor het waterpas te verruilen, is niet opgehelderd. Toen hij tot stads-architect benoemd werd, was hij 33 jaar. Wat zijn praestaties waren in de bouwkunst die deze benoeming plausibel zouden doen schijnen, blijkt nergens. Zijn verhouding tot Jacob van Campen schijnt aanvankelijk goed geweest te zijn, althans blijkt niets van 't tegenovergestelde. Weissman zegt in zijn werk over het Stadhuis (Amst. 1914, 62), dat hij „later begon te intrigeeren” en neemt aan dat deze intrigues de oorzaak waren voor het terugtrekken van Van Campen in 1654.

De kwestie wie de eigenlijke ontwerper van het Stadhuis op den Dam is, heeft reeds heel wat pennen gemobiliseerd. Kroon, in zijn werkje over het *Amsterdamsch Stadhuis* (Amst. 1867) meende de oplossing te hebben gevonden, toen hij onder de pamfletten uit de verzameling Meulman een vers vond, blijkbaar, ook volgens Kroon's opvatting, van de hand van jhr. Everhard Meyster, getiteld: *Eerplicht aan mijn Heer en Meester Jac. van Campen*, en waarin Stalpaert amende honorable komt doen ten opzichte van allerlei praatjes, aantijgingen en lasteringen jegens Van Campen uitgestrooid, en waarin hij hem volledig als de ontwerper van de stadhuisplannen huldigt. Of de heer Kroon aan dit ontegenzeggelijk merkwaardig document niet al te veel waarde hechtte, is voorloopig nog niet op te lossen. Het laatste woord is in deze materie nog niet gesproken.

Zeker is voor ons, dat, zoo kwistig als vooral de tweede helft der zeventiende eeuw was met lof voor zijn groote mannen en gewend dien lof in dicht- en prentkunst te uiten, zoo zuinig was ze ten opzicht van Dan. Stalpaert. Portretten van hem zijn uiterst zeldzaam. In uitgebreide portretten-verzamelingen komt zijn portret in het geheel niet voor. Ons Rijksmuseum bezit geen enkel geschilderd portret van hem. Bij de meeste stedebeschrijvers van Amsterdam komt zelfs zijn naam niet voor. Wagenaar vermeldt slechts dat Van Campen en hij de ontwerpers van het Stadhuis waren, maar levensbijzonderheden ontbreken ook bij hem totaal. A. W. Weissman in zijn monografie over de beeld- en bouwkunst te Amsterdam in de zeventiende eeuw, plaatst Stalpaert onder de *dii minores*, wat ongetwijfeld juist is. Toch mag den bouwmeester van de Oosterkerk en het Zeemagazijn niet de lof onthouden worden, dat hij aan zijn werk, zoo het al originaliteit mist, monumentaal karakter wist te geven, en dat uit al zijn werk een sterk gevoel voor goede verhoudingen spreekt. Uit het feit, dat Burgemeesteren van Amsterdam hem meer-malen belangrijke bouwwerken opdroegen, terwijl er 'op dat tijdstip geen gebrek aan bouwkunstenaars van naam was, mag men afleiden, dat Stalpaert in elk geval een uitstekende reputatie als bouwmeester bezat. Het wekt daarom te meer onze bevreemding, dat en stedebeschrijvers en dichters tijdgenooten zoo weinig aandacht aan zijn werk en zijn persoon schonken. Vondel noemt hem slechts terloops in zijn *Inwijding van het Stadhuis*, als de deskundige die hem rondleidde bij zijn bezichtiging van het inwendige van het gebouw. Een vierregelig onderschrift onder een gegraveerd portret door Jan Vos, et voila tout.

Het lijkt ons wenschelijk, dat over Stalpaert's leven en werken wat meer licht kome te schijnen, evenals over zijn verhouding tot Jacob van Campen, opdat het nageslacht wete, dat er voor de vroede vaders van Amsterdam in **1872** een betere

reden bestond om een straat naar hem te noemen, dan 't bloote feit, dat hen juist geen anderen naam te binnen schoot.

Bronnen: *Bcuw- en Beeldhouwkunst te Amsterdam in de zeventiende eeuw* door A. W. Weissman, den Haag, z. j.

Het *Amsterdamsch Stadhuis (1625—1700)* door A. W. Kroon. Amsterdam 1867.

S. Seeligman in het *Centraal Blad voor Israëlieten in Nederland*. 22 April 1921.

H. T. DUWAER.

Ter aanvulling van het bovenstaande diene dat Daniël Stalpaert den 3den December 1676 in de Nieuwe Zijdskapel is begraven, als weduwe nalatende zijne tweede vrouw Machteltgen Lodder. Hij woonde op de Keizersgracht bij de Nieuwe Spiegelstraat. Elf Juni 1678 werd ook zijne weduwe in hetzelfde graf begraven. Zij lieten geene kinderen na.

JOH. C. B.

LANGS DEN WEG

DE KLEINE STEENTJES. — De *Courant* van 4 Januari schrijft: „Wanneer de nieuwe Damplannen hun beslag krijgen, en men begint met de verlagening van het niveau, de verlegging der tramlijnen, de stoep voor den ingang van 't Paleis en een andere bestrating, dan kan 't wel wezen, dat het bekende klinkerpad vóór de hoofdwacht meteen in de knel komt.

„Die historische „kleine steentjes !” Hoeveel bekeuringen en hoeveel molesten door de Paleiswacht vonden in vroeger tijd hun aanleiding in het betreden van dat verboden strookje grond! Het servituut op die straatklinkers rustende was al zoo oud, dat, toen voor eenige jaren, een garnizoens-commandant voor de rechtbank getuigenis moest afleggen (naar aanleiding van een delict) omtrent den oorsprong eri de reden van die verbodsbepaling, hij zijne onwetendheid moest erkennen. En wanneer een plaatsmajoor het niet wist, hoe zcu dan een schildwacht het weten ! De zaak gaf zelfs aanleiding tot een zwaarwichtig overleg tusschen het gemeentebestuur en den intendant der koninklijke paleizen, en een plan om door paaltjes of andere merkteekenen aan te wijzen waar de menschen loopen mochten en waar niet. Volgens de overlevering werd in den zwaren franschen tijd, toen vele behoeftigen zich van hun teveel aan kinderzegen trachten te ontdoen, daarvoor wel eens het schilderhuisje op de kleine steentjes gebruikt, waar men ppsgeborenen te vondeling legde. Daarom zou toen de bepaling gemaakt zijn, dat die steentjes niet meer belcopen mochten worden, behalve door den schildwacht.

„Niet veel ouder, maar niet zoo bekend als de kleine steentjes te Amsterdam, waren die te Batavia.

„De „koningin van het Oosten” had haar verboden wandelpad zoo goed als de „koopvorstin aan 't I J”, en het dagteekende uit de dagen van de Loffelijke Compagnie, toen

het historische Kasteel van Batavia nog bestond. Dat kasteel werd door Daendels gesloopt, maar het stadhuis, dat in 1652 gebouwd werd, bestaat nog, en in die omgeving bevonden zich de verboden „kleine steentjes”. Het betreden daarvan bracht nog 'n heel andere risico mee dan een simpele bekeuring, zooals te Amsterdam. Men kon daar, zooals men in Indië zegt, een „leelijk koo pj e” krijgen, wanneer men als baar of nieuweling op dien verboden grond gelokt werd. De nestor der indische kroniekschrijvers, dominee François Valentijn, verhaalt daarvan: „Alle nagt werd er door de borgers op 't Stadhuis gewaakt, en die zich 's avonds na negen uren verstcuten dorst op eenige treden na omtrent de schildwacht, op de steenen bij het bordes of portaal te komen (want langs het Stadhuis en langs de hoeyen aan wederzij den is het met graauwe arduinsteenen belegd) die zcu zeer licht cen dragt slagen met zijn piek tusschen hals en nek, zonder aanzien van rang of persoon, konnen krijgen; om 't welk te myden men buiten die steenen op 't plein gaan, en antwoord geven moct. Ik kenne een heer van zeer veel aanzien, die als Raad van Justitie pas op Batavia gekomen, en nog onkundig van deze gewoonte zijnde, een dragt weg had eer hij 't wist, en de heer die hij bij zig had, een oud medelid van dien Raad, had hem, ik geloove met opzet, geen woord er aan gezegt, gaande stillekens en tijdig buiten den steenen en wat ter zijden af op 't plein, om gelegenheid te hebben van daarover een hertelijk bij zig zelven te lagchen”. J. W. E.

KEIZERSGRACHT 672—674 BIJ DE VIJZELSTRAAT. — In *Buiten* van 21 Januari worden behalve de monumenteele gevel van het huis der familie Van Loon, afgebeeld allerlei kiekjes van het interieur: de salon en een zich daarin bevindende deur, de vestibule, het trappenhuis, ook de tuijn en het tuinhuis. Het perceel is waarschijnlijk gesticht in 1671 — dit jaartal staat in de terugwijk kende borstwering